केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
श्रीराजीवगान्धीपरिसरः
शृङ्गेरी - ५७७१३९

वेदाङ्ग-वेदभाष्यविद्याशाखायाः

कार्यशालाप्रतिवेदनम् ।

कार्यशालासमितिः ।

प्रो.हंसधर झाः
मार्गदर्शकः

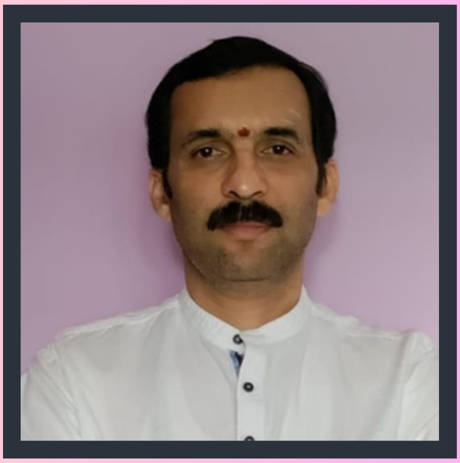

प्रो.सूर्यनारायणभट्टः
संयोजकः

डा.दुर्गाशरणरथः
सहसंयोजकः

श्री आदर्शविनायकभट्टः
सहसंयोजकः

कार्यशालाप्रतिवेदनम् ।

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयान्तर्गतस्य श्रीराजीवगान्धीपरिसरस्य आदेशानुसारं (14-09-2023 दिनाङ्कः, पत्रसं - CSU/Res-Pub/104-08/2023-24/684) अस्माकं परिसरे बोधायन-आपस्तम्बसूत्रानुसारम् आधान-अग्निहोत्रविषयिणी सप्तदिनव्यापिनी राष्ट्रियकार्यशाला समायोजनीया इति सूचना प्राप्ता । तदनु ०४-११-२०२३ तः १०-११-२०२३ पर्यन्तं वेदाङ्ग-वेदभाष्यविद्याशाखापरतया श्रौतकर्मणां विषये छात्राणां सुबोधाय नानाश्रौतसूत्रानुगुणम् आधान-अग्निहोत्रविषयिणी सप्तदिनव्यापिनी राष्ट्रियकार्यशाला समायोजिता । तत्र नैकेभ्यः प्रदेशेभ्यः बहुशाखीयाः अग्निहोत्रिणः, प्रयोगविपश्चिदश्च ससूत्रव्याख्यानाय सम्प्रार्थिताः । ते च परिसरे समवेताः कार्यशालाविषयानुरोधेन नानाशाखाभेदेन प्रयोगभेदपुरस्सरं नैकान् विषयान् प्रत्यपत्सत । एतादृशस्य अपूर्वस्य कार्यक्रमस्य प्रतिवेदनम् इह प्रदीयते ।

कार्यशालाविषयः प्रचारश्च ।

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयान्तर्गते श्रीराजीवगान्धीपरिसरे वेदाङ्ग-वेदभाष्यविद्याशाखापक्षतः सप्तदिनव्यापिनी कार्यशाला समायोजिता । तत्र प्राधान्येन पाठ्यबिन्दुः आधानम् अग्निहोत्रञ्च इति । स च बोधायन-आपस्तम्ब-कात्यायनादि-श्रौतसूत्रानुसारम् इति कार्यशालासमितिः पर्यकल्पयत् । तत्र अवान्तररूपेण तत्तच्छाकीयान् प्रयोगग्रन्थान् कल्पसूत्राणि च प्रत्यपाठयन् । कार्यशालायां भागग्रहणाय प्रपूरणपत्रं सविवरणात्मकं च निर्माय अन्तर्जालपटले प्रपञ्चितम् । तेन कार्यशालायां भागग्राहिणः अधिकसङ्ख्याकाः सम्पादिताः ।

प्रपञ्चितपत्रचित्रम्

उद्घाटनसत्रम् ।

श्रीराजीवगान्धीपरिसरस्य सङ्गोष्ठीप्रकोष्ठे वास्तुज्योतिषविद्याशाखायाः वेदाङ्ग-वेदभाष्यविद्याशाखायाश्च सप्तदिनव्यापिन्याः कार्यशालायाः उद्घाटनसत्रं शोभकृदाश्विनकृष्णसप्तम्यां (०४-११-२०२३) तमे दिने प्रातः १०.०० वादनसमये तन्त्रोणैव समजनि । तत्र उभयोः कार्यशालयोः उद्घाटनार्थं विपश्चिदः समामन्त्रिताः । तत्र वास्तुशास्त्रज्ञः आचार्यः डि शिवप्रसादतन्त्रिवर्यः, कालज्ञः कुलपतिचरः प्रो.ए.पि.सच्चिदानन्द उडुपवर्यः, वेदब्रह्मा नागेन्द्र अनन्तभट्टवर्यः , वेदभाष्यज्ञः मीमांसाशास्त्रकोविद् आचार्यः वीरनारायणपाण्डुरङ्गिमहोदयश्च समुपस्थाय दीपप्रज्वलनपुरस्सरं कार्यशालायाः उद्घाटनञ्च विदधुः । तत्रैव आचार्यः डि शिवप्रसादतन्त्रिवर्यः वास्तुशास्त्रे देवालयविचारं प्रास्तावीत्, प्रकृतकाले ज्यौतिषस्य वास्तुशास्त्रस्य च उपयोगविषये नागेन्द्र अनन्तभट्टवर्यः, कार्यशालाविषये प्रो.ए.पि.सच्चिदानन्द उडुपवर्यः, श्रौतकर्मणां च विषये देवतामन्त्रादिविषये च

आचार्यः वीरनारायण-पाण्डुरङ्गिमहोदयश्च समुपस्थितान् सर्वान् उद्बोध्य द्वयोः कार्यशालायोः निर्विघ्नपरिसमाप्तिद्वारा सफलताम् अनुग्रहीषुः ।

कार्यशालासत्राणि ।

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य आदेशानुसारं यथा विद्यालये कक्ष्याबाधो न स्यात् तथा कार्यशालासमायोजनं कर्तव्यमिति कार्यशालासमितिः शनिभानुवासरयोः सार्धहोरात्मकं सत्रचतुष्टयं, सोमवासरादारभ्य भार्गववासरपर्यन्तं यावत् केवलम् आपराह्णिकं सत्रद्वयं प्रतिदिनं पर्यकल्पयत् । तेन अध्ययने अव्यवधानं कार्यशालासम्पत्तिश्च भावयितुं शक्यत इति । एवमेव केवलाध्ययनेन अधीतस्य विषयस्य दृढता न सम्पद्यत इति होराकालात्मकं चिन्तनसत्रमपि प्रत्येकस्मिन् दिने समायोजयत् । तदनु सत्राणि प्रवर्तितानि तत्प्रतिवेदनञ्च इह प्रदीयते ।

प्रथमसत्रम् ।

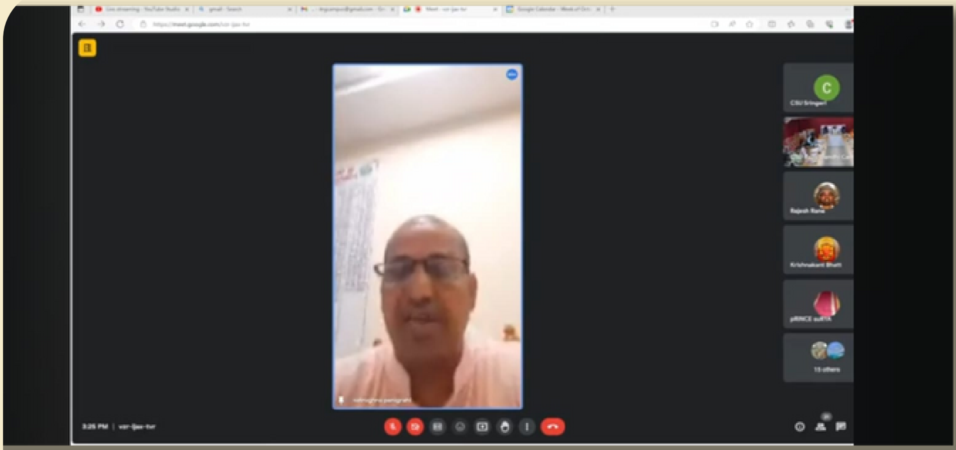

(दिनाङ्कः - ०४ - ११ -२०२३) प्रथमे दिने अपराह्णे २.३० वादनतः ४.०० पर्यन्तम् आधानविषयिणी कक्ष्या प्रवर्तिता । तत्र अध्यापकः - प्रो.शत्रुघ्नपाणिग्राहिवर्यः (श्रीजगन्नाथसंस्कृतविश्वविद्यालयः पुरी) online माध्यमेन आधानविषयं प्रपाठीत् ।

द्वितीयसत्रम् ।

तस्मिन्नेवदिने अग्निहोत्रविषयिणी कक्ष्या अपराह्णे ४.३० वादनतः ६.०० पर्यन्तम् प्रवर्तिता । तत्रापि अध्यापकः प्रो.शत्रुघ्नपाणिग्राहिवर्यः (online) माध्यमेन अग्निहोत्रषयं कात्यायनश्रौतसूत्रानुसारं प्रपाठीत् । तत्र कार्यक्रममममुं डा.दुर्गाशरणरथवर्यः समचालयत् ।

तृतीयं चतुर्थं च सत्रम् ।

(दिनाङ्कः - ०५ - ११ -२०२३) द्वितीये दिने प्रातः १०.०० वादनतः ११.१५ पर्यन्तम् अध्यापकः - डा. निरञ्जनमिश्रवर्यः (राष्ट्रियसंस्कृतविश्वविद्यालयः, तिरुपतिः) शुक्लयजुर्वेदे कात्यायनश्रौतसूत्रानुसारं आधानविषयम् अध्यापयत् । ।पुनः प्रातः ११.४५ वादनतः ०१.०० पर्यन्तम् आधानविषयिणीं कक्ष्यां स्वीकृत्य शुक्लयजुर्वेदे कात्यायनश्रौतसूत्रानुसारं आधानविषयं प्रास्तावीत् । तत्र प्रो.सूर्यनारायणभट्टवर्यः द्वे सत्रे समचालयत् ।

पञ्चमं षष्ठं च सत्रम्

(दिनाङ्कः - ०५ - ११ -२०२३) द्वितीये दिने अपराह्णे २.३० वादनतः ४.०० पर्यन्तम् अग्निहोत्रविषयिणी कक्ष्या प्राचलत् । तत्र अध्यापकः - डा. हनूमच्छर्मवर्यः online माध्यमेन सर्वान् बोधायनश्रौतसूत्रानुसारम् अग्निहोत्रविषयम् उदबोधयत् । पुनः ४.३० वादनतः ६.०० पर्यन्तम् अवशिष्टान्यपि अग्निहोत्रविषयकसूत्राणि तेनैव महोदयेन अग्रिमसत्रे प्रपाठितानि । तयोः सत्रयोः सञ्चालकः विद्वान् आदर्शविनायकभट्टः ।

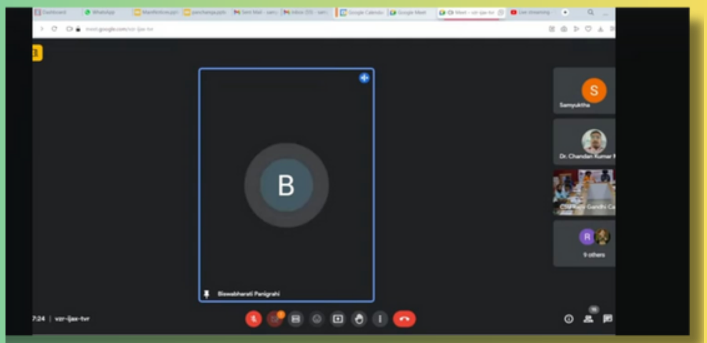

सप्तमं सत्रम्

(दिनाङ्कः- ०६-११-२०२३)तृतीयदिने सोमवासरे कक्ष्यानिर्बाधेन सत्रसञ्चालनाय केवलं माध्याह्निकं सत्रमेव प्रावर्तयत् । तत्र प्रथमे सत्रे २.३० वादनतः ४.०० वादनपर्यन्तं संस्कृतग्राममत्तूरुतः राघवेन्द्रश्रौती समागत्य आपस्तम्बश्रौतसूत्रानुसारम् आधानप्रयोगं पाठितवान् । तथैव तदङ्गभूतं पवमानेष्टिविषयं च प्रास्तावीत् ।

अष्टमं सत्रम्

तस्मिन्नेवदिने द्वितीयसत्रे ४.३० वादनात् ६.०० वादनपर्यन्तम् डा. निरञ्जनमिश्रमहाभागः पुनः कात्यायनश्रौतसूत्रानुसारं अग्निहोत्रप्रयोगञ्च अपाठयत् । तद्दिने सत्रद्वयमपि विद्वान् आदर्शविनायकभट्टः समचालयत् । सर्वेऽपि छात्राः online तथा प्रत्यक्षरूपेण च समुपस्थाय सत्रस्य साफल्यम् अवाप्नुवन् ।

नवमं दशमं च सत्रम्

(दिनाङ्कः - ०७ - ११ -२०२३) कुजवासरे अपराह्णे २.३० वादनतः ०४.०० पर्यन्तम् आधानविषयिणी कक्ष्या स्वीकृता । तत्र निरुक्तविशेषज्ञः अध्यापकः - डा. हनूमच्छर्मवर्यः (श्रीवेङ्कटेश्वरवैदिकविश्वविद्यालयः तिरुपतिः) बोधायन-आपस्तम्बानुसारं प्रथमसत्रे आधानविषयमुपस्थापितवान् । तदनु ४.३० वादनतः ६.०० वादनं यावत् द्वितीयसत्रेऽपि स एव बोधायन-आपस्तम्बानुसारं अग्निहोत्रविषयम् उपस्थाप्य तत्रत्यान् आनुष्ठानिकविषयविशेषान् उद्बोधितवान् । तत्र कार्यक्रमसञ्चालकः - डा. दुर्गाशरणरथवर्यः ।

एकादशं सत्रम्

(दिनाङ्कः - ०८ - ११ -२०२३) सौम्यवासरे अपराह्णे २.३० वादनतः ०४.०० वादनपर्यन्तम् आधानविषयणी कक्ष्या प्रचालिता । तत्र संस्कृतग्राममत्तूरुतः वेदमूर्तिः केशव अवधानिमहोदयः समामन्त्रितः । स च समागत्य अस्मच्छात्रान् आपस्तम्बश्रोतसूत्रानुसारं तथैव बोधायनश्रोतसूत्रे अनुष्ठानभेदकथनपुरस्सरं च उद्बोध्य समग्रे अग्न्याधानविषये स्थूलप्राक्कल्पनां पर्यकल्पयत् ।

द्वादशं सत्रम्

(दिनाङ्कः - ०८ - ११ -२०२३) सौम्यवासरे अपराह्ने ४.३० वादनतः ६.०० वादनपर्यन्तम् आधानाङ्गभूता पवमानेष्टिविषयिणी कक्ष्या प्रचालिता । तत्र संस्कृतग्राममत्तूरुतः वेदमूर्तिः वेङ्कटेश अवधानिमहोदयः समामन्त्रितः । स च समागत्य अस्मच्छात्रान् आपस्तम्बश्रोतसूत्रानुसारं तथा बोधायनश्रोतसूत्रे अनुष्ठानभेदकथनपुरस्सरं च उद्बोध्य समग्रे अग्न्याधानविषये स्थूलपरिचयमकार्षीत् ।

त्रयोदशं चतुर्दशं च सत्रम् ।

(दिनाङ्कः - ०९-११-२०२३) बृहस्पतिवासरे माध्याह्निकं सत्रं यदुपान्तिमं च सत्रं तत् अत्यन्तं वैशिष्ट्येन परिकल्पितम् आसीत् । यतः प्रथमदिनादारभ्य पञ्चमदिनपर्यन्तं विविधशाखाविद्वांसः यद्यत् पाठितवन्तः तस्य सर्वस्य प्रत्यक्षप्रयोगदर्शनाभावे अभीष्टं कार्यशाला प्रयोजनं न सम्भवतीति शुष्केष्टिप्रयोगः प्रदर्शितः । तत्रापि प्रथमसत्रे आधानं द्वितीयसत्रे अग्निहोत्रमिति क्रमेण प्रयोगदर्शनसत्रं प्रादर्शि । तत्र प्रयोगप्रदर्शने अग्निहोत्री नरसिंहभट्टवर्यः, वेदमूर्तयः सतीशभट्ट-चिन्मयभट्ट-प्रजितहेगडेवर्याश्च समुपस्थिताः आसन् । एतादृशप्रत्यक्षप्रयोगदर्शनेन कार्यशालाभागग्राहिणः नितान्तं लाभान्विताः अभूवन् ।

समापनसत्रम्

श्रीराजीवगान्धीपरिसरस्य सङ्गोष्ठीप्रकोष्ठे वास्तुज्योतिषविद्याशाखायाः वेदाङ्ग-वेदभाष्यविद्याशाखायाश्च सप्तदिनव्यापिन्याः कार्यशालायाः समापनसत्रमपि शोभकृत्- आश्विन-कृष्ण-द्वादश्यां (१०-११-२०२३) तमे दिने सायं ०४.०० वादनसमये तन्त्रेणैव समायोजि । तत्र उभयोः कार्यशालयोः समापनसत्रे अग्निहोत्रिणः नरसिंहभट्टाः, स्थपतयः सुब्रह्मण्यवर्याश्च समामन्त्रिताः । तत्र सुब्रह्मण्यवर्याः देवालयवास्तुविषये सुबोधजनकं भाषणं विधाय देवालयवास्तुविशेषज्ञाः नष्टप्रायाः तेषां विषये व्यवधानं प्रोत्साहनञ्च देयमिति उदबोधयन् । अग्निहोत्रिणः नरसिंहभट्टाः बोधायनश्रौतसूत्राध्ययनविषये, प्रकृतकाले अग्निहोत्रिणां समस्याविषये च मनोगतम् अप्राकटयन् । तदनु सभायाः अध्यक्षाः परिसरनिदेशकाः प्रो.सि.एस्.एस्.नरसिंहमूर्तिवर्याः समुपस्थाय कार्यशालायाः समापनसत्रे आध्यक्षभणित्या उद्बोधनञ्च विदधुः ।

दृष्टिः, प्रयोजनञ्च ।

दृष्टिः

- अनेन कार्यक्रमेण लुप्तप्रायाणां श्रौतकर्मणां विषये सर्वेऽपि अनायासेन ज्ञानं प्राप्स्यन्ति ।
- आधान-अग्निहोत्रविषयिणी विविदिषा वर्धत इति विश्वासः ।
- शाखाभेदेन प्रयोगभेदसङ्ग्रहः ।
- समग्रस्य आधानस्य अग्निहोत्रस्य च चिन्तनम् ।
- श्रौतप्रयोगेषु वैज्ञानिकी दृष्टिः ।

प्रयोजनम्

- आधानाग्निहोत्रयोः प्रयोगसङ्ग्रहः ।
- लुप्यमानस्य श्रौतप्रचारस्य परिरक्षणम् ।
- श्रौतकर्मणां सामग्रीसङ्कलनम् ।
- प्रात्यक्षिकदर्शनेन यज्ञप्रक्रियाज्ञानम् ।
- विभिन्नशाखीयश्रौतसूत्राध्ययनम् ।

प्रतिभागिनां विवरणम् ।

परिसरीयवेदाङ्ग-वेदभाष्यविद्याशाखया समायोजितायां सप्तदिनव्यापिन्यां राष्ट्रियकार्यशालायां अत्यन्तं सोत्साहं नानाप्रदेशेभ्यः विद्यार्थिनः, शोधच्छात्राः, प्राध्यापकाश्च भागमग्रहीषुः । तत्रापि अन्तर्जालमाध्यमेन साक्षाच्च भागग्रहणाय व्यवस्था कार्यशालासमितिपक्षतः परिकल्पिता । सम्भूय ६५(पञ्चषष्टिः) प्रतिभागिनः कार्यशालायां पञ्जीकरणेन कार्यशालायाः साफल्यमवाप्नुवन् । तेषां च प्रतिशतपट्टिका इत्थं संगृहीता -

अन्तर्जालमाध्यमेन / प्रत्यक्षमाध्यमेन प्रतिभागिनां प्रतिशतसङ्ख्यापट्टिका -

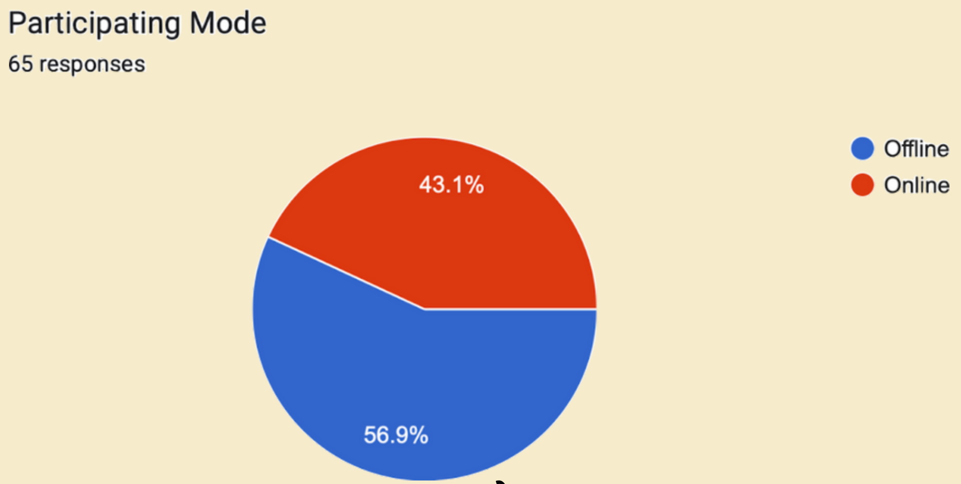

माध्यमेन

प्रतिभागिनां स्थानानुसारेण विभागे प्रतिशतसङ्ख्यापट्टिका -

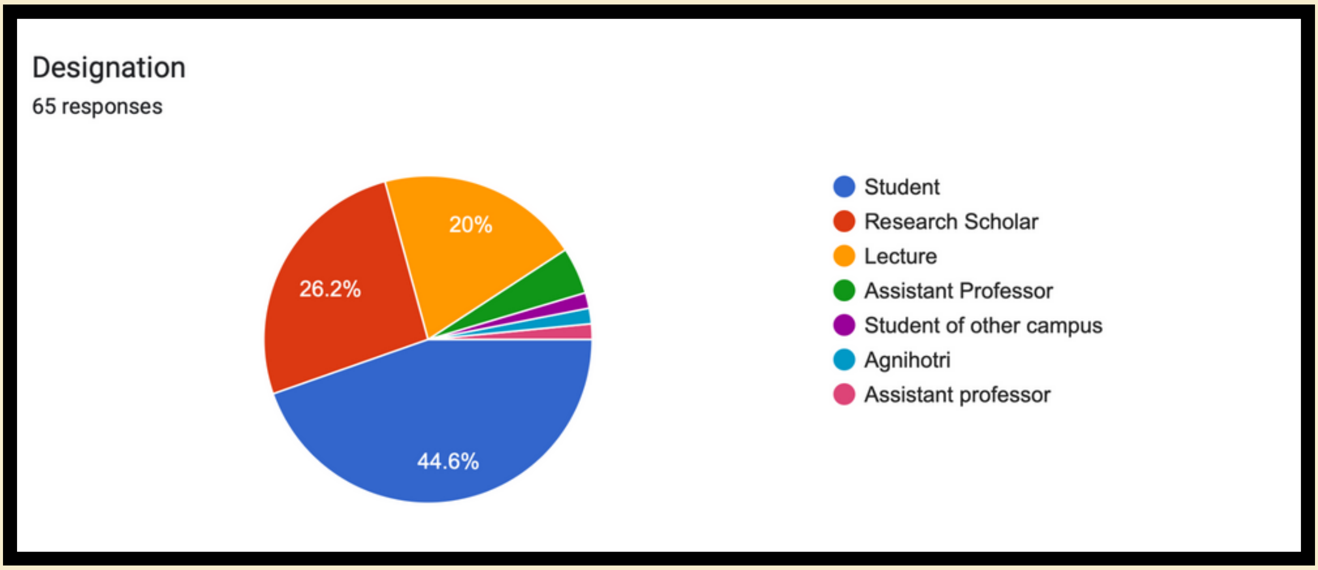

व्ययीकृतो धनराशिः

अ.क्र	विषयः	धनराशिः
०१	प्रदत्तो धनराशिः	2,50,000/-
०२	व्ययीकृतो धनराशिः	2,24,551/-
०३	प्रत्यर्पितो धनराशिः	25,449/-
०४	पञ्जीकरणात् सङ्गृहीतो धनराशिः (Credited to The campus Director Account)	15,600/-

Expendicture Copy

Central Sanskrit University	
Shri Rajiv Gandhi Campus Sringeri	
Workshop Expendicture paid bill details	
Sl.No	Bill amount
1	12400
2	1000
3	528
4	140
5	150
6	840
7	80
8	353
9	5965
10	350
11	350
12	161
13	15050
14	350
15	2260
16	1450
17	1480
18	190
19	104
20	708
21	180
22	5320
23	630
24	4349
25	500
26	500
27	500
28	500
29	900
30	18500
Total	75788

Central Sanskrit university	
Shri Rajiv Gandhi campus	
Workshop Expendicture Payable bill details. These bills may be pay to vendors.	
1	21770
2	3295
3	16800
4	3000
5	1900
6	5000
7	10000
8	3143
9	4000
10	10000
11	2655
12	4000
13	3000
14	3000
15	3000
16	6000
17	4000
18	39200
19	5000
Total	1,48,763

धन्यवादाः